

224 HENNES MAJESTÄT KEJSARINNAN HAR I GÅR KL. 8 F. M. AFLIDIT.

Morgonbladet n:o 127, 4. VI 1880

10 Detta budskap om landsorg har icke varit oväntadt, men det berör derföre icke mindre smärtsamt alla Finlands innebyggare, liksom kejsardömet. Om sorgen i hofborgen i S:t Petersburg är stor, gör budskapet om det timade dödsfallet desslikes djupt intryck af smärta långt utom denna, – så långt som gränserna för de land nå, öfver hvilka

10 hela den civiliserade verlden var kejsarinnan *Maria Alexandrownas* namn äradt och älskadt. En mild och ädel maka åt en ädel och stor regent, har den aflidna kejsarinnan i fullt mått åtnjutit samtidens kärlek och aktning, och efterverlden skall bevara Hennes namn vid sidan af Alexander I:s, som har sig förbehållet historiens skönaste blad. Det höfves oss icke att i denna stund närmare framhålla, hvad kejsarinnan Maria varit för det ryska riket, icke heller hvad hon särskildt varit för sin höge gemål och hvilken del hon tagit i Dennes stora verk. Det allmänna, af samtidens enhälliga opinion gifna intyget,

20 att Hennes dygder och ädla sinne utöfvat ett välgörande inflytande öfverallt, dit Hennes verksamhet sträckt sig, talar ock mer än nog, och visst är, att Hon hängifvet och troget, tröstande och talande ett varmt qvinnohjertas deltagande språk, stått vid sin höge gemåls sida som godhetens och kärlekens hoppgifvande engel. Genomträngd af religionens sanning och för rikets medborgare och medborgarinnor en god förebild i flärdlöst väsende och enkelt lefnads-

sätt, har Kejsarinnan Maria rättmätiga anspråk på allmän tacksamhet och ett i det vackraste minne bevaradt namn. Den välgörenhetsverksamhet, Hon särskildt utöfvat, är så betydande, att Hon ensam derför vore värd alla tiders erkänsla. Också har den i icke ringa mån bidragit

30 att göra Hennes namn kärt i alla samhällslager. För fyra år sedan gästade Kejsarinnan Maria Finland. Stor var glädjen, när Hennes ankomst bebådades, och i högsta grad vann Hon här i hufvudstaden sympatier och kärlek genom sitt enkla uppträdande, som i allt bar den vackraste prägel af välvilja och storsinhet.

Kan den stora sorgen inom vår Storfurstes familj af något erhålla lindring och hugsvalelse, så visst må sådan ligga i medvetandet om, att den uppriktigt delas af tacksame, djupt bedröfvade medborgare, som ingen högre önskan ega, än att den nu tillkomna sorgens börda icke må

40 kännas alltför tung för den ädle monark, hvars sinne i närvarande stund tryckes af så många andra anledningar till bedröfvelse och bekymmer.

225 KIRJALLINEN KUUKAUSLEHTI, MAJHÄFTET

Morgonbladet n:o 128, 5. VI 1880

50 Kirjallinen Kuukauslehti, Majhäftet innehåller en märklig och intressant uppsats »*Sprengtporten och Finska Deputationen*» af Yrjö Koskinen, utgörande artikel IV af Tvisten angående Magnus Sprengtporten.

Anledningen till uppsatsen är hemtad af skriften: *Finska Deputationen 1808–1809* af Robert Castrén, hvilken skrift i förbigående välvilligt

bedömes. I denna framstår ett bemödande att utesluta Sprengtporten från all medverkan till Borgå landtdags sammankallande, hvaremot honom tvärtom tillskrifves planen att låta allt stanna vid en extra kommission i S:t Petersburg. Derjemte framlägges bevis för Deputationens ordförandes, hr major Mannerheims motvilja mot allt samband med Sprengtporten.

En aktad landsman i Ryssland, vän af historieforskning och af den fosterländska isynnerhet, nämnde för några veckor tillbaka i ett bref, att han läsit R. Castréns skrift, och frågade, hvarföre man här i Finland hyser ovilja mot Sprengtporten? Jag hade visst kunnat dertill svara: 10
derföre att S. gjorde affär af att vara i första rummet finsk patriot och ställde svenskheten i andra rummet. Men svaret hade varit i så måtto haltande, att upplysningar saknats angående Sprengtportens deltagande i 1808 och 1809 års tilldragelser, och man derföre här i Finland varit osäker, huruvida Sprengtporten verkligen leddes af någon patriotism, eller om han blott af vanliga motiver eftersträfvade och erhöll generalguvernörsplatsen i landet; hvarföre ingen med full öfvertygelse kunnat protestera mot de nedsättande omdömen, hvilka kommit honom till del. Medgifvas må också, att hans personlighet icke just är egnad att framkalla någon patriotisk entusiasm. För min del har jag oförändradt 20
lefvat i den tro, att hufvudsakligen Sprengtporten verkat till den lyckiga vändning Finlands affärer togo genom landtdagens sammankallande. Denna min tro är framkallad af en väldig predikant, som brukar teckna F. C., och som för en 50 år tillbaka hade det yppersta tillfälle att inhemta, hvad den dåvarande Finska kolonin i Petersburg tänkte i saken. Det gläder mig derföre, att för denna tro hafva vunnit ett urkundligt stöd, och jag vill genom dessa rader bidra att bringa Y. K:s meddelanden till den svenska läsande allmänhetens och den påpekade ärade frågarens i Petersburg kännedom.

För det första visar Y. K., genom anförda dokumenter (skrifvelser från S. till krigsministern Araktschejeff och till Kejsaren att S. år 1808 från april till december ungefär befann sig i ett slags onåd och icke fick deltaga i öfverläggningarna angående ordnandet af Finlands affärer. Mannerheim skulle varit en dålig diplomat, om han under sådana förhållanden, då deputationen i oktober kom till Petersburg, sökt någon medverkan från S:s sida – oberäknadt att M. är känd för att deri hafva varit S:s vederlike, att han lika litet som denne tålte någon annan tupp på sin – piedestal – personen och hans förtjenster om landet i alla ära. Möjligt också, att den hos M. framlysande afvogheten påverkades deraf, att S. dock hade stått i landets fienders led. Ty ehuru detta icke 40
af lag och sed fördömes, då såsom fallet äfven var med Sprengtporten öfvergången till den fremmande makten skett i all laglig ordning, kan det dock icke hjälpas, att icke den moraliska känslan uppreser sig emot dylika företeelser. Att Mannerheim icke oroades af det dåliga och feга i de svenska Anjala-krigarens vägran att tåga mot fienden, kan icke förundra; ty den svenske militären var af frihetstiden uppfostrad till denna oförmåga att skilja mellan rätt och orätt. Man kan dock obetingadt hålla med Y. K. deri, att så brottsliga – och det må tilläggas: eljest motbjudande – de finska Anjalamännen voro, deras sak dock var hederligare än de svenskas. Men detta rörde icke S., åtminstone icke 50
direkt. Ty vid Anjalatidpunkten var han icke svensk undersåte.

Vidare upplyses, att Sprengtporten utnämndes till generalguvernör den 1 december 1808, samma dag som deputationen inlemnade sitt utlåtande, och att i Instruktionen för honom, punkt 15:o, ingick föreskrift om landtdags sammankallande till staden Lovisa. Här af

framgår, att frågan om landtdagen var af Kejsaren afgjord, redan förrän deputationens utlåtande kom i hans hand. Detta hindrar dock icke, att Kejsaren redan på förhand kunnat vara underrättad om deputationens hållning, isynnerhet som reservationer förekommit redan vid valen af dess ledamöter, och att detta medverkat till afgörandet. Men hvad af upplysningen bestämdt framgår, är, att S. fortfarande hållit på landtdag, såsom han det redan tidigt gjorde, så att äfven Buxhöfdens bekanta proklamation den 18 febr. 1808 angående blifvande landtdag i Åbo kan anses hafva varit af hans då ännu ostörda inverkan föranledd; och säkert var hans nu återvunna inflytande afgörande för det i instruktionen ingående beslutet.

Men redan i skriften, *Finska Deputationen*, är en skrifvelse af S. till utrikesministern grefve Rumäntsov af den 12 juni 1808 införd, i hvilken han bland annat förordar skyndsamt kallande, till Petersburg af en deputation vald ur de fyra ståenden. Af denna betänkliga skrifvelse har skriftens författare, naturligt nog, velat sluta, att S. varit upphofsman till hela deputationshistorien.

Häremot strider dock, att veterligen S. hvarken förr eller senare talat om annat än landtdag, hvaraf kan slutas, att hans ord böra förstas *cum grano salis*. Y. K. gör det deremot högst antagligt, att denna plan tillhörde de ledande ryska statsmännen ända från april, då Buxhöfden återtog sin proklamation om landtdag i Åbo, och från hvilken tid äfven Sprengtportens skiljande från affärerna daterar sig. Den åberopade skrifvelsen antyder icke heller ett första uppslag i frågan, utan styrker till snart utförande, påtagligen af en redan mognad plan. Att S. bland angifna skäl åberopar, att en deputation i Petersburg lättast skulle kunna böjas efter vederbörandes önskningsar, stämmer väl till mannens karakter. Y. K. anser väl, att S. kunnat afse, att endast få en början till öfverläggning med ombud för stånden, i hopp att landtdag skulle blifva följden häraf, såsom sedan verkligen tillgick. Möjligheten häraf kan väl icke bestridas. Men säkrare torde vara, att S. sökte en utväg att komma ur sin iråkade onåd och att få sin hand i Finlands affärer – enkelt att komma till generalguvernörsplatsen. Ty till någon inflytelsesrikare plats i Ryssland torde han vid denna tid haft föga utsigt. Man gör S. icke orätt, om man anser, att han väl var en uppriktig finsk patriot och önskade landtdag, men föga nog var färdig att för denna önskans uppfyllande uppoffra sin egen, kanske enda framtidsutsigt. Af den åberopade generalguvernörsinstruktionen finnes likväl, att S., så snart han fick ett finger med i affärerna, återkom till landtdagen. Hans ord i början af samma skrifvelse, att han städse yrkat på folkombuds sammanträdande, syfta uppenbart icke speciellt på någon deputation, utan på Sprengporten tidigare, förnyade yrkandet på landtdag, ehuru dessa här åberopas såsom afseende saken öfverhufvud, utan afseende på formen: landtdag eller deputation.

Det faktiska är och blir, att Sprengporten var den, som tidigast och kraftigast samt i öfverensstämmelse med sina fordna revolutionsplaner verkat för Finlands närvarande ställning; och det är blott enkel rättvisa att lägga denna hans förtjenst i vågskålen mot mannens många svaga sidor. Att hans maktställning i Finland blef af så korrt varaktighet, att han icke hann visa, hvad han vidare velat och kunnat för landet utträtta, hade väl många orsaker. Y. K:s åsigt är, att den förnämsta var de ledandes i Ryssland ovilja. Ty en fet bit, som den plats, S. erhöll, släpper ingen byråkrati villigt ur sina händer. Men att Sprengportens eget lynne lättade deras spel, är högst antagligt, äfvensom att Kejsar Alexanders senare till Rehbinder fällda yttrande, att han menat väl,

men misstagit sig, främst afsåg detta förhållande. Gifvet är, att S. icke ansåg sådana småsaker som Rehbindrar, Rothkirchar och andra förtjena någon hänsyn, och att dessas ovilja mot S. häri hade en god grund. Troligen funnos likväl andra, hvilka S. var villig betala för gammal ost, hvarpå Kejsarns ord äfven synas häntyda.

Att S. var en eminent administratör och hade förmåga att tillvinna sig underlydandes tillgifvenhet, derpå hade han aflagt prof. Men vilkoret synes varit, att han då skulle ensam vara herre öfver sitt görande och låtande.

I förbigående må tilläggas, att det väl icke, såsom Y. K. finner det, var underligt, att Spregtportens bref påträffats bland presidenten, baron Rothkirchs papper. Han hade icke blott haft tillfälle att åtkomma desamma, utan äfven kunnat anlita grefve Rehbinders mellankomst, till hvilken han lifvet igenom stod i intimt vänskapsförhållande.

J. V. S.

226 OM EN SVENSK SYNPUNKT FÖR BEDÖMANDE AF DE NATIONELLA STRÄFVANDENA I FINLAND.

Morgonbladet n:o 221, 23.IX 1880

Morgonbladets läsare hafva varit i tillfälle att se huru dessa sträfvan- den uppfattas af det svenska Aftonbladet.

Vi tro gerna, hvad Aftonbladet försäkrar, att man i Sverige är upplyst och human nog att kunna taga hänsyn till fremmande egen- domligheter och samverka med andra folk för lösningen af den menskliga odlingens uppgifter.

Men vi tro också, att denna vackra sida af svenska folkets skaplynne har icke så få mera upplysta målsmän, än, med förlof, det ärade bladet. Vi tor, att desse räkna det för en menskligheten värdig uppgift att göra en befolkning af nära 2 miljoner menniskor delaktig af allmänt mensklig bildning och att de förmå inse, att sådant icke kan ske annorlunda än att detta folks språk göres till bärare för denna kultur, med ett ord att folket i fråga eger en litteratur, som gör språket användbart äfven för det politiska och sociala lifvets uppgifter. Det är ett lösligt förmenande, att en folkskola, värd detta namn, skulle kunna inrättas eller ens vetande i religionsläran skulle kunna meddelas ett nutidens folk, om det är utestängdt från all delaktighet i Europas vetenskapliga och litterära bildning. Men sådant har förhållandet varit med den finska befolkningen i landet, som till och med haft sin lagskipning på ett språk, hvilket det icke förstår, endast sparsamt fått sig kännedom om landets lagar och författningar meddelad, och hvilket kunnat inhemta bokligt vetande utöfver katekesens och psalmbokens innehåll blott med vilkor att först lära sig ett fremmande språk, det svenska, som ännu för detsamma är ren mesopotamiska. I bredd med dessa förhållanden är det en lös fras, då Aftonbladet försäkrar, att här i landet »gammal svensk odling till en del blifvit öfversatt på ett stamskildt tungomål, som svenska kronans tjenare från Agricola till Porthan hafva för folkupplysningens sak ansat med kärleksfull nitälskan».

Förlåtlig är bladets okunnighet om arten af Porthans verksamhet och endast komiskt infallet att anse Nya Testamentet för en produkt af »gammal svensk odling». I öfrigt tillhörde det icke skolrektorn Agri-